

چالش‌های اجرای قوانین و مقررات در کشور از منظر امنیت اقتصادی

سعیده خالقی^۱

چکیده

در این گزارش تلاش شده است اهم علل و موانع اجرا نشدن قوانین و مقررات در کشور شناسایی و تبیین شود. موانع یادشده شامل تعدد مراجع قانون‌گذاری، تکثر و تورم قوانین، ضعف در سیستم به‌روزرسانی و تنقیح قوانین و مقررات با توجه به الزامات روز کشور، هم‌پوشانی قوانین، فقدان برخی قوانین مورد نیاز و ضرورت توجه به آن‌ها، فقدان توجه به ابعاد مختلف نیازهای تدوین قانون، نادیده گرفتن الزامات اجرایی قانون، فقدان ضمانت اجرایی مؤثر، وجود تعارض منافع در اجرای قوانین، فقدان همکاری مناسب دستگاه‌های موضوع قانون و کیفیت پایین تدوین قوانین است. از این رو باید به‌عنوان نخستین گام، کاهش حجم و تورم قوانین، ساده و شفاف کردن آن‌ها در فرایند سالم‌سازی مد نظر قرار گیرد. با توجه به چالش‌های شمرده‌شده و ملاحظات امنیت اقتصادی، راهکارهایی پیشنهاد می‌شود که شامل تنقیح قوانین و مقررات شامل راهبردهای به‌روزرسانی قوانین مادر، تدوین قوانین جدید مورد نیاز و حذف قوانین و مقررات زاید و دست‌وپاگیر توسط یک شورای عالی فراقوه‌ای موقت، استفاده از ظرفیت قانون‌تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور (مصوب ۱۳۸۹)، تغییر در رویکرد قانون‌گذاری و تقویت جنبه تدوینی آن، هم در مرحله پیش از تصویب و هم در مرحله پس از تصویب و نیز بررسی دلایل اجرا نشدن قوانین و مقررات مرتبط با حوزه‌های حساس و دارای اهمیت کشور است.

واژگان کلیدی: اجرا نشدن قانون، تکثر قوانین، تنقیح قوانین.

مقدمه

صورت گیرد. در صورتی که قوانین و مقررات

به‌درستی اجرا نشوند، جامعه دچار هرج‌ومرج و حقوق افراد تضییع می‌شود.

قوانین و مقررات است که با چهارچوب‌بندی روابط، منجر به تعاملات سالم و پایدار می‌شود. بدون تردید قانون یکی از مؤلفه‌های مهم جامعه مدنی است. جامعه برای حفظ نظم و انسجام خود و احترام به حقوق افراد به قانون نیاز دارد؛ زیرا آزادی مطلق موجب اضمحلال و فروپاشی نظام اجتماعی و جامعه

قوانین و مقررات در راستای نظم‌بخشی به روابط و نیازهای انسان در تعامل با هم‌نوعان خود تدوین می‌شود. قانون‌گذار با درک وجود خلأ، چالش و شناسایی نیاز در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فردی، اقدام به چهارچوب‌بندی روابط از طریق تدوین قوانین و مقررات می‌کند. از این رو در تمام حوزه‌های اجتماعی و انسانی تلاش شده است برقراری نظم و آرامش با اجرای قوانین و مقررات

دارند، فراهم می‌کند. در این راستا، در بخش نخست گزارش به برخی اسناد بالادستی مرتبط با ضرورت اجرای قوانین و مقررات اشاره شده است. در بخش دوم، علل اجرایی نشدن قوانین و مقررات در نظام حقوقی ایران ارائه شده است. در بخش سوم، ملاحظات امنیت اقتصادی مورد اشاره قرار گرفته و در پایان نیز پیشنهادهاى تحقیق ارائه شده است.

۱- تأکید بر ضرورت اجرای قوانین و مقررات در اسناد بالادستی

باید این نکته در حوزه قوانین و مقررات همواره مورد توجه باشد که احترام به قانون و اجرای صحیح آن در جامعه توسط مردم، مسئولان و حکومت‌ها گام نخست در حفظ کرامت انسانی و منافع ملی است. وقتی تحت شرایطی دور زدن قانون و مقررات و قانون‌گریزی تبدیل به رویه‌ای مرسوم شود، پایه‌های نظام اجتماعی سست می‌شود. اجرا نشدن قانون و قانون‌گریزی از مهم‌ترین موانع رشد و توسعه اجتماعی است که به‌عنوان ویژگی‌ای مذموم در مقابل ویژگی قانون‌گرایی قرار می‌گیرد. در اسناد بالادستی کشور بر لازم‌الاجرا بودن قوانین تأکید شده است. برای مثال، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اینکه همه در برابر قانون مساوی‌اند، اصل حاکمیت قانون را از طریق تحدید وظایف و اختیارات کارگزاران و پیش‌بینی نظارت‌های متعدد بر دولتمردان به رسمیت شناخته است. با توجه به مقدمه بالا، به برخی از اصول قانون اساسی که به‌گونه‌ای بر اجرایی شدن قوانین و مقررات تأکید دارند، پرداخته می‌شود.

می‌شود. براین اساس، هم فرد و هم جامعه برای نظم بخشیدن به زندگی اجتماعی و حرکت در مسیر صحیح، نیازمند قوانین کامل و همه‌جانبه هستند.

قانون‌گرایی و اجرای قانون از ویژگی اصلی دولت‌های مدرن امروز است. بنابراین، وجود قوانینی که دارای ویژگی «اجرایی شدن» باشند، ضرورتی انکارناپذیر دارد و همواره مد نظر قانون‌گذار و مراجع قانون‌گذاری قرار داشته است. به‌رغم اینکه ثابت شده اجرای قانون ابزاری برای تحقق عدالت اجتماعی است، اما تکثر و تعدد قوانین و مقررات صرفاً موجب رفع نیازهای بشر نمی‌شود، بلکه با وجود قوانین محدود اما اجراپذیر، گستره وسیعی از مشکلات جوامع بشری رفع می‌شود. بنابراین، ویژگی اجرایی بودن است که به قانون معنا می‌بخشد و دستیابی به اهداف مد نظر قانون‌گذار را محقق می‌سازد. همچنین، تأمین امنیت و آسایش جامعه و احقاق حق و عدالت مستلزم اراده جدی دولت‌ها در پیاده‌سازی قوانین و مقررات لازم‌الاجراست.

با وجود تأکید بر ویژگی اجرایی بودن قوانین و مقررات، متأسفانه بخش زیادی از قوانین و مقررات کشور ما این خصیصه را ندارند. تضييع حقوق اجتماعی و فردی، وجود مشکلات و مفاصد اقتصادی و زمینه بروز تخلفات از حداقل پیامدهای فقدان این ویژگی برای قوانین و مقررات موجود است. این در حالی است که همواره بر اجرای کامل و صحیح قوانین و مقررات تأکید شده است. از این رو یافتن علل و موانع اجرایی نشدن قوانین و مقررات اهمیت بالایی دارد و دید بهتری برای سیاست‌گذاران این حوزه که دغدغه جدی برای رفع مشکلات قانونی کشور را

به‌عنوان مانعی در مسیر اجرای قوانینی که مقرر است تدوین و اجرایی شوند، جلوگیری شود. اصل ۷۶^۴ این زمینه را فراهم کرده است که قوه مقننه در اموری که تشخیص بدهد به‌نوعی پیاده‌سازی و تخلف از اجرای صحیح قوانین و مقررات صورت گرفته است، ورود کند. این اصل به‌نوعی ابزار نظارتی برای جلوگیری از تعلل در اجرای قوانین و مقررات است. بنابراین، این اصل می‌تواند بازدارندگی از عدم اجرای وظایف قانونی در امور مختلف ایجاد کند. همچنین، اصول ۸۸ و ۸۹ با تأکید بر اختیارات مجلس در استیضاح وزرا و رئیس‌جمهوری، بر این تأکید دارد که هرگاه این مقامات از وظایف محوله قانونی خود کوتاهی، تعلل یا قصور داشتند باید مورد بازخواست قرار گیرند.

در اصل ۱۳۸^۵ بر اجرای قوانین از طریق وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه توسط دولت تأکید شده است.

اصل ۱۷۰ قانون اساسی نشان‌دهنده زمینه‌سازی تعامل و همکاری میان قوا با یکدیگر است که بی‌تردید ثمره این هم‌افزایی، تسهیل در اجرای قوانین در نظام حقوقی ایران است. در اصل ۲۷۴^۶ قانون اساسی تلاش شده است مبنای قانون از درون دولت پایه‌ریزی شود؛ زیرا دولت به‌واسطه حوزه اجرایی و ارتباط نزدیک خود با مشکلات و الزامات اجرایی قانون در کشور، به ظرفیت‌های اجرایی قانون آگاهی بیشتری دارد. همچنین، امکانات، کارشناسان و متخصصان حوزه‌های مختلف اجرایی عمدتاً در بدنه دولت قرار دارند. بنابراین، سیاست لایحه‌محوری در فرایند تدوین قوانین و مقررات در این اصل، زمینه لازم برای تسهیل اجرایی شدن قوانین را فراهم می‌سازد. بر اساس اصل ۲۷۵^۷ قانون اساسی تلاش شده است از تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی

۱. رئیس‌جمهور و معاونان او و وزیران به اجتماع یا به افراد، حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و می‌توانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، وزرا مکلف به حضورند و هرگاه تقاضا کنند، مطالبشان استماع می‌شود.
۲. لوایح قانونی پس از تصویب هیئت وزیران به مجلس تقدیم می‌شود و طرح‌های قانونی به پیشنهاد حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان، در مجلس شورای اسلامی قابل طرح است.
۳. طرح‌های قانونی و پیشنهادها و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.
۴. مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.
۵. علاوه بر مواردی که هیئت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین می‌شود، هیئت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیئت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخش‌نامه را دارد، ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد.

دولت می‌تواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیون‌های متشکل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیون‌ها در محدوده قوانین پس از تأیید رئیس‌جمهور لازم‌الاجراست. تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات

آن‌ها بدون ذکر شناسه تخصصی، جلب مشارکت حداکثری مردم، ذی‌نفعان و نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی در فرایند قانون‌گذاری، عدالت‌محوری در قوانین و اجتناب از تبعیض ناروا، عمومی بودن قانون و شمول و جامعیت آن و تا حد امکان پرهیز از استثناهای قانونی تأکید شده است. به عبارتی، می‌توان چنین برداشت کرد که فقدان موارد یادشده به‌نوعی به‌عنوان موانع اجرای قوانین و مقررات شمرده شده‌اند که ضرورت یافته است طی بسته سیاستی مزبور ابلاغ و مورد تأکید قرار گیرد. به‌غیر از الزامات قانونی ارزشمندی که در قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری و در راستای اجرایی شدن قوانین پیش‌بینی شده است، در آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه داخلی هیئت دولت نیز بر این موضوع به‌صورت جداگانه تأکید شده است.

ضعف در سیستم به‌روزرسانی و تنقیح قوانین و مقررات با توجه به الزامات روز کشور موجب بروز تناقضات و تعارضات عمده‌ای در قوانین شده است.

همچنین، در راستای اجرایی شدن قوانین و مقررات بر نقش نظارتی قوه قضائیه نیز تأکید شده است. برای مثال، در بند ۳ اصل ۱۵۶ بر نقش قوه قضائیه در نظارت بر حسن اجرای قوانین تأکید شده است. در اصل‌های (۱۷۳)^۱ و (۱۷۴)^۲ نیز بر وظایف قوه قضائیه در نظارت بر اجرای قانون از طریق تشکیلاتی تحت عنوان دیوان عدالت اداری و سازمان بازرسی کل کشور تأکید شده است.

اهمیت لازم‌الاجرا بودن قوانین و مقررات در دیگر اسناد بالادستی، قوانین و سیاست‌ها نیز مورد تأکید قرار گرفته است. برای مثال، در سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری (ابلاغی ۱۳۹۸) تلاش شده است رویکردهایی برای رفع مشکلات مرتبط با اجرای قانون پیش‌بینی شود. برای مثال، در بند ۹، بر رعایت اصول قانون‌گذاری و قانون‌نویسی بر ویژگی‌های قابل اجرا بودن قانون و قابل‌سنجش بودن اجرای آن، معطوف بودن به نیازهای واقعی و شفافیت و عدم ابهام، استحکام در ادبیات و اصطلاحات حقوقی، بیان شناسه تخصصی هریک از لویح و طرح‌های قانونی و علت پیشنهاد آن، توجه به نظرات کارشناسی و ارزیابی تأثیر اجرای قانون، ثبات، نگاه بلندمدت و ملی، انسجام قوانین و عدم تغییر یا اصلاح ضمنی

کمیسیون‌های مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا، به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد تا در صورتی که آن‌ها را برخلاف قوانین بیابد، با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیئت وزیران بفرستند.

۱. به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام «دیوان عدالت اداری» زیر نظر رئیس قوه قضائیه تأسیس میگردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین میکند.

۲. بر اساس حق نظارت قوه قضائیه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاههای اداری، سازمانی به نام «سازمان بازرسی کل کشور» زیر نظر رئیس قوه قضائیه تشکیل میگردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین می‌کند.

۲- علل اجرایی نشدن قوانین و مقررات در

نظام حقوقی ایران

وضع قوانین و مقررات ابزاری برای تحقق اهداف حکومت، دولت و مجلس است. در واقع، قانون‌گذاری به‌نوعی دخالت یا تمهیدات دولت‌ها برای کنترل، جهت‌دهی و محدودسازی رفتار افراد یا بخش‌های مختلف در جامعه است. این اهداف عبارت‌اند از: حفاظت و ارتقای حقوق و آزادی شهروندان، تأمین بهداشت و رفاه مردم، جمع‌آوری مالیات و مصرف آن در راستای اهداف و سیاست‌ها، ایجاد جامعه‌ای امن و تقویت مناسبات مسالمت‌آمیز افراد و گروه‌ها، حمایت از مصرف‌کنندگان و گروه‌های آسیب‌پذیر در برابر هرگونه اجحاف و سوءاستفاده، توسعه فعالیت‌های کارآمد بازار، حفاظت از محیط‌زیست و ترویج توسعه پایدار و دیگر موارد از این دست. عوامل مختلفی بر اجرایی نشدن قوانین و مقررات تأثیرگذارند. در ادامه، تلاش می‌شود تا هریک از این علل و عوامل به‌صورت خلاصه بررسی شوند.

۲-۱- تعدد مراجع قانون‌گذاری

کارکرد قانون‌گذاری و وضع قوانین عام با توجه به اصل تفکیک قوا بر عهده قوه مقننه است. این نهاد تنها نهادی است که صلاحیت وضع قوانین را دارد. در ایران نهادهای گوناگونی اقدام به تدوین و تصویب قوانین و مقررات و ابلاغ آن‌ها می‌کنند. این نهادها شامل مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی فضای مجازی، هیئت

وزیران، شورای پول و اعتبار، شورای حقوق و دستمزد، شورای عالی فناوری اطلاعات، شوراهای اسلامی شهر و روستا، دیوان عالی کشور و دیوان عدالت اداری و ده‌ها مرکز و مرجع دیگر که احکامی در حد قانون یا مشابه آن صادر می‌کنند و پیگیر اجرای آن هستند. مصوبات برخی از این مراجع از جایگاهی بالاتر از قانون عادی برخوردار است. بدیهی است زمانی که حیطه صلاحیت نهادهای مذکور به‌درستی تبیین نشود، موضع متفاوت قانون‌گذار موجب تدوین قوانین موازی و بعضاً متناقض می‌شود. این موضوع ضمن سردرگمی مجریان قانون، اجرای قانون را با چالش‌های جدی همراه می‌کند. تعدد مراجع قانون‌گذار در صورتی که به لحاظ سلسله‌مراتبی اولویت‌بندی نشوند، موجب آسیب و اختلال در بنیان نظام حقوقی و قانونی کشور می‌شود؛ به‌گونه‌ای که در مواردی، قوانینی در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند که تشخیص تقدم و تأخر و نسخ و منسوخ آن دشوار می‌شود و از این منظر، زمینه عدم اجرای صحیح قوانین و مقررات را فراهم می‌آورد.

یکی از مهم‌ترین معضلات نظام قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران، تدوین و تصویب انبوهی از قوانین است که بعضاً به لحاظ شکلی و ماهوی برخوردار از کیفیت لازم نیستند و درنهایت، اجرا نمی‌شوند یا ناقص اجرا می‌شوند.

۲-۲- تکثر و تورم قوانین

قانون‌گذاری در مفهوم امروزی آن، بیش از ۱۱۰ سال سابقه دارد. این موضوع از طرفی موجب تجربه‌اندوزی فراوان در قانون‌گذاری شده است، اما از طرف دیگر، تنوع و تعدد روزافزون قوانین و به تبع آن، ایجاد حجم انبوهی از نظام‌نامه‌ها، آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، تصویب‌نامه‌ها، بخش‌نامه‌ها، رویه‌های قضایی، نظرات تفسیری و مشورتی و نظریه‌های علمای حقوق باعث شده است تا دستیابی به حاکمیت مطلق قانون دشوار باشد؛ زیرا میان قوانین و مقررات موجود که تعداد آن‌ها بیش از ۱۰۰ هزار برآورد می‌شود، مشخص نیست کدام یک معتبر است و در مقابل، غیرمعتبرها کدامند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸). منظور از تکثر و تعدد قوانین، تصویب بدون ضرورت قوانین و مقررات و قطور کردن کتاب آن‌ها است. تکثر و تعدد قوانین یکی از مشکلات پیش روی اجرای قوانین در کشور است. برای مثال، تعدد و تورم قوانین در حوزه بازنشستگی کارکنان دولت موجب شده است که متخصصان حقوق اداری در تشخیص قوانین ناسخ و نسخ این حوزه دچار مشکل شوند. در وضعیت تکثر قوانین و مقررات، تسلط بر این حجم از قوانین و مقررات دشوار می‌شود و ضمن سردرگمی مجریان قانون، قانون‌مداری تضعیف و قانون‌گریزی توجیه می‌شود. همچنین، زمینه سوءاستفاده افراد قانون‌گریز از طریق پیدایش گریزگاه‌های حقوقی و خلأهای موجود فراهم

می‌شود. در چنین شرایطی، لازم‌الاجرا بودن قوانین و مقررات با چالش‌های جدی همراه است.

۲-۳- ضعف در سیستم به‌روزرسانی و تنقیح قوانین و مقررات با توجه به الزامات روز کشور

اصلاح و تنقیح قوانین از جمله ضروریات تمام نظام‌های حقوقی و زمینه‌ساز لازم‌الاجرا بودن آن است. به عبارتی، قانون‌گذار باید با توجه به نیازها و الزامات روز و متناسب با شرایط خاص کشور در بازه زمانی مشخصی به به‌روزرسانی قوانین اقدام کند. در غیر این صورت به‌مرور زمان تناقضات و تعارضات عمده‌ای در قوانین ایجاد می‌شود. گفتنی است، در خصوص ایران با توجه به حجم و انباشت زیاد قوانین و متناسب نبودن بخش زیادی از آن‌ها با الزامات روز و برخی پیشرفت‌های اجتناب‌ناپذیر، این موضوع ضروری است؛ زیرا برای مثال، با تصویب قوانین جدید، بعضاً مشاهده می‌شود که وضعیت قوانین قبلی مشخص نیست. برای مثال، با توجه به پیچیده‌تر شدن فضای تجارت، تنقیح قوانین تجارت ضرورت می‌یابد. به‌روزرسانی قوانین نکته کلیدی در تنقیح قوانین است. بسیاری از قوانین و مقررات کشور مثل قوانین تجارت و بانکداری مربوط به ۵۰ سال گذشته است و با شرایط روز دنیا فاصله بسیاری دارد. این رویه جاری همه کشورهاست که قوانین خود را به‌روزرسانی می‌کنند، اما در کشور ما به‌صورت حرفه‌ای به این مقوله توجه نشده است. از این رو فقدان به‌روزرسانی و تنقیح قوانین، زمینه‌ساز لازم‌الاجرا نشدن آن‌ها می‌شود.

۲-۴- هم پوشانی قوانین

مؤسسات اعتباری به دلیل نگاه نادرستی که نسبت به یک قانون مطلوب وجود دارد، اجرای قانون را به ضرر خویش می‌دانند. بسیاری از قوانین دهه‌ها قبل تدوین شده‌اند که با توجه به تغییر نیازها و خواست جوامع، ضروری است نیازهای جدید احصا و قوانین مرتبط با آنها تدوین شود.

۲-۶- فقدان توجه به ابعاد مختلف نیازهای تدوین قانون

بدیهی است که شناسایی خلأ یا نیاز در جامعه موجب شکل‌گیری قوانین و مقررات برای انتظام بخشی و رفع آن نیاز در جامعه است. در نظر داشتن ابعاد همه‌جانبه نیازهای جامعه در حوزه‌ای مفروض برای تدوین قوانین و مقررات یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های قانون است. در برخی قوانین در نظر داشتن برخی معیارهای دیگر که با اقتضائات و الزامات نیازهای جامعه مطابقت ندارد، اجرای قانون را در عمل با چالش مواجه می‌کند. از مصادیق این موضوع می‌توان به قانون سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی اشاره کرد که در بحث خصوصی‌سازی به دلیل در نظر نگرفتن ابعاد همه‌جانبه واگذاری‌ها، اجرای آن همواره با مشکل مواجه بوده است. برای مثال، هدف از خصوصی‌سازی، کاهش فشار مالی شرکت‌های دولتی بر بودجه دولت، بالا بردن کارایی و توانمندسازی بخش خصوصی است. در این راستا، در کشورهای توسعه یافته، موضوع واگذاری با قیمتی مناسب به بخش خصوصی واگذار می‌شود، اما تجربه واگذاری‌های قبلی در ایران نشان می‌دهد در عمده واگذاری‌ها ابهامات بسیاری پیرامون نحوه ارزش‌گذاری و قیمت‌گذاری مطرح شده است؛ به‌نحوی که در مواردی موجب ابطال قرارداد و

در تنقیح قوانین و به‌عنوان یکی از آسیب‌های حوزه قوانین، به وجود احکام تکراری در قوانین متعدد اشاره می‌شود. به عبارتی، در برخی قوانین، قانون‌گذار حکمی را به تصویب رسانده است. همین حکم با تغییر اندکی در قانون دیگری نیز به تصویب رسیده است. بنابراین، مشخص نشدن وضعیت قوانین قبلی و جدید یا احکام تکراری در قوانین جدید موجب سردرگمی مجریان و محملی برای سوءاستفاده می‌شود. برای مثال، در قانون امور گمرکی برخی وظایف برای گمرک در نظر گرفته شده که مبتنی بر قوانین سازمان جهانی گمرکات است که برخی از آنها با وظایف گمرک در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز هم‌پوشانی دارد. این موضوع موجب ایجاد خلل و تطبیق‌ناپذیری اقدامات داخلی و خارجی گمرک شده است. تا زمانی که هم‌پوشانی قوانین و مقررات شناسایی و رفع نشود، نمی‌توان به کاهش حجم و تعدد قوانین و اجرای آنها امیدوار بود.

۲-۵- فقدان برخی قوانین مورد نیاز و توجه نکردن

به ضرورت آنها

هم‌زمان با توسعه روزافزون جوامع و پیچیده‌تر شدن فضای تعاملات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، نیاز به برخی قوانین و مقررات اجتناب‌ناپذیر است. برای مثال، قانون مبارزه با پول‌شویی در پاسخ به نیاز به مبارزه با تخلفات مرتبط با این حوزه تدوین و تصویب شده است، اما این قانون در عمل به‌صورت مطلوب اجرا نمی‌شود؛ زیرا با منافع بنگاه‌های اقتصادی در تعارض است. بسیاری از بانک‌ها و

پیش‌نیاز اصلی همواره باید مورد ملاحظه قرار گیرند (مرکز مالگیری و مهدی‌زاده، ۱۳۹۴). در تدوین قوانین باید بار مالی، زیرساخت‌های اجرایی، امکان هماهنگی بین‌دستگاهی و نبود تناقض با قوانین دیگر در نظر گرفته شود تا امکان حداکثری اجرایی شدن آن فراهم شود. بنابراین، مشارکت قوا در تدوین قانون در مسیر اجرای آن مؤثر و قانون‌گذار تلاش کرده است از طریق لایحه‌محوری به این مهم بپردازد.

قانون‌گذار نباید صرفاً از دید کلان و از بالا به موضوع بنگرد، بلکه باید جزئیات عملیاتی را نیز در نظر بگیرد؛ البته این موضوع تا حدودی از طریق تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین مد نظر قرار گرفته است. برای مثال، بخشی از اصلاحات و الحاقات قانون جامع خدمت‌رسانی به ایثارگران (مصوب ۱۳۹۱) به سبب بار مالی تأمین‌نشده‌ای که داشتند، توسط شورای نگهبان مغایر قانون اساسی اعلام شدند، اما با اصرار مجلس، توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام، موافق مصلحت دانسته و لازم‌الاجرا شدند حال آنکه اجرای آن‌ها در عمل با مشکل پیش‌بینی نشدن بار مالی روبه‌رو شده است (ابریشی راد و اسدی اوجاق، ۱۴۰۱). مثال دیگر، وظایف محول بر سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب ۱۳۹۲) است. در ماده ۵۳ این قانون آمده است اموال قاچاق پس از کشف فوراً به آن سازمان تحویل داده شوند

بازگشت موضوع واگذاری به بخش دولتی شده است. همچنین، برخی شرایط از جمله فروش وکالتی موضوع واگذاری موجب طرح ابهامات بسیار در مورد واگذاری شده است. در این شرایط، خریدار اول قادر به ادامه تعهدات خود نیست. برای همین، موضوع واگذاری دوباره در معرض فروش قرار می‌گیرد، اما مبالغ پرداختی توسط خریدار اول از قیمت‌گذاری مرحله دوم کسر می‌شود. این موضوع ضمن اینکه موجب فروش با قیمت پایین‌تر می‌شود، از طرفی در معرض انتقادات مبنی بر ارزش‌گذاری کمتر از واقعیت موضوع واگذاری قرار می‌گیرد. از این رو باید تمام ابعاد خصوصی‌سازی در مرحله تدوین قانون نیازسنجی می‌شد و تدوین با دقت بیشتری مد نظر قرار می‌گرفت.

۷-۲- نادیده گرفتن الزامات اجرایی قوانین و مقررات

در تدوین قوانین و مقررات توجه به همه الزامات از جمله منابع، ابزارها، امکانات و ظرفیت مجریان از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ زیرا در صورت فقدان الزامات، اجرای قانون در عمل با مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌شود. به عبارتی، نگاه آرمان‌گرایانه به موضوع زمینه‌ساز شکست قانون در عمل است. همچنین، برخی حقوق‌دانان بر این ضرورت تأکید دارند که تمرکز مقنن به اقتضائات اجرایی یک قانون با ارزیابی آن حین تصویب و همچنین توجه به ظرفیت‌های دولت برای اجرای آن به‌عنوان دو

۱. دستگاه‌های کاشف و ضابطین موظف‌اند کالاهای قاچاق مکشوفه و کلیه اموال منقول و غیرمنقول و وسایل نقلیه اعم از زمینی، آبی و هوایی را که در اجرای این قانون، توقیف می‌شوند به‌استثنای کالای ممنوع، همراه با رونوشت صورت‌جلسه کشف و توقیف و تشخیص اولیه ارزش کالا، بلافاصله پس از کشف، تحویل سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی نمایند. این سازمان اقدام به نگهداری کالا نموده و فروش، امحا یا واگذاری اموال فوق‌الذکر منوط به صدور رأی قطعی است. هزینه‌های مربوطه اعم از

موضوع این قانون به دلایل بسیار موفق به اجرای مطلوب قانون و پیاده‌سازی سامانه‌های موضوع آن نشده‌اند بدون اینکه مورد بازخواست قرار بگیرند؛ البته اخیراً با ورود سازمان بازرسی به موضوع، مقرر شده است اهمال‌کنندگان و خاطیان در مسیر پیاده‌سازی سامانه‌های یادشده، شناسایی و تحویل مراجع قضایی شوند.

۹-۲- فقدان سلسله‌مراتب در اجرای قوانین

سلسله‌مراتب قوانین و مقررات در نظام قانون‌گذاری ایران دقیقاً مشخص نیست. قانون اساسی و اسناد بالادستی در کنار قوانین عادی، آیین‌نامه‌های داخلی دولت و بخش‌نامه‌های مختلف، مصوبات مختلف شورای شهر و بخش‌نامه‌های استانداران و... قرار گرفته و بنابراین، برای رعایت تقدم و تأخر لازم است که سلسله‌مراتب مصوبات لازم‌الاجرا در نظام قانون‌گذاری مشخص شود. برای مثال، صدور و اجرای یک بخش‌نامه ممکن است خلاف قانون و موازین شرع هم باشد، اما اجرایی شود. بنابراین، رعایت سلسله‌مراتب در اجرای قانون به آن نظم می‌بخشد و درعین حال موجب می‌شود سایه اسناد بالادستی بر تمام قوانین و مقررات و بخش‌نامه‌های پایین‌دستی حاکم باشد. بنابراین، تعریف و رعایت سلسله‌مراتب در تدوین و اجرای قانون و مقررات در صورتی که متناسب با اسناد بالادستی باشد، زمینه اجرایی شدن آن را فراهم می‌کند.

در صورتی که سازمان زیرساخت‌های لازم به لحاظ انبارهای استاندارد و نیروی انسانی کافی ندارد. این موضوع به‌عنوان یکی از مشکلات رسوب کالا در سال‌های اخیر مطرح بوده است. بنابراین، یکی از راهکارهای برون‌رفت از این وضعیت، برگزاری جلسات کارشناسی با حضور نمایندگان دستگاه‌های ذی‌ربط و بررسی موضوع از ابعاد مختلف با نظرخواهی از متولیان است تا زمینه لازم و کافی برای اجرای قانون فراهم شود.

۸-۲- فقدان ضمانت اجرایی مؤثر

ضمانت اجرا، ضامن اجرای قانون است. در صورت فقدان ضمانت اجرایی مناسب عملاً قانون به ویترونی برای حکومت‌ها تبدیل می‌شود و زمینه سوءاستفاده متخلفان از قانون را فراهم می‌آورد. ضمانت اجرا از نظر حقوق‌دانان، واکنش قدرت عمومی علیه ناقض قانون در راستای حفظ نظم عمومی است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۷). یکی از علل اجرا نشدن قوانین در ایران، عدم پیش‌بینی ضمانت اجرا یا پیش‌بینی ضمانت اجرای ضعیف و نامتناسب است. یکی از مصادیق بارز این موضوع را می‌توان موضوع سامانه‌های قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز عنوان کرد. به‌رغم تأکیدات رهبر معظم انقلاب و دیگر مسئولان نظام در سالیان اخیر به تسریع در تکمیل و پیاده‌سازی سامانه‌های موضوع قانون مذکور، به دلیل فقدان ضمانت اجرایی مناسب، عملاً از سال ۱۳۹۲ دستگاه‌های

انبارداری، بازرگاری، انتقال و تخلیه بر عهده این سازمان است. دولت مکلف است هر ساله بودجه مستقلی در خصوص تأمین هزینه مدیریت تعیین تکلیف کالا برای این سازمان پیش‌بینی نماید.

و آیین‌نامه‌ها از شکل‌گیری چنین شرایطی پیشگیری کند. در عمل امکان ریشه‌کنی کامل موقعیت‌های تعارض منافع وجود ندارد، اما با پیش‌بینی اقداماتی می‌توان از بروز فساد به‌عنوان یکی از پیامدهای تعارض منافع جلوگیری کرد. گفتنی است، شخصی که در موقعیت تعارض منافع قرار می‌گیرد الزاماً شخصیت حقیقی نیست و ممکن است شخصیت حقوقی، سازمان یا حتی صنف باشد که بسته به شرایط، راهکارهای متفاوتی برای مدیریت آن در نظر گرفته می‌شود. در ایران لایحه تعارض منافع توسط دولت به مجلس تقدیم شده بود. متعاقباً مجلس نیز طرحی در این خصوص ارائه نمود. در نهایت این طرح و لایحه طی سلسله جلساتی مورد بحث و بررسی قرار گرفت و در نهایت متن جدیدی با عنوان «مدیریت تعارض منافع» تدوین و به کمیسیون امور اجتماعی مجلس شورای اسلامی تقدیم شد. بر این اساس، با بررسی کمیسیون مذکور، زمینه ورود لایحه به صحن علنی مجلس و تصویب آن در قالب قانون در آینده فراهم خواهد شد.

۲-۱۱- فقدان همکاری مناسب دستگاه‌های موضوع

قانون

یکی از علل اجرا نشدن قوانین و مقررات به‌ویژه قوانین وسیع‌الطیف و گسترده که دستگاه‌های بسیاری را درگیر کرده است، فقدان همکاری مناسب بین دستگاه‌ها و هماهنگی در اجرای مفاد آن است. برای مثال، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به‌عنوان یکی از قوانین مهم و کلیدی در مسیر فرایند تجارت

اجرا نشدن قانون در بخش‌های مختلف جامعه موجب بروز بی‌عدالتی‌ها و شکل‌گیری رانت‌های گسترده می‌شود که درنهایت، پیامدی جز فساد اقتصادی، هرج‌ومرج اجتماعی و عدم تخصیص بهینه منابع ندارد.

۲-۱۰- وجود تعارض منافع در اجرای قانون

تعارض منافع شرایطی است که در آن منافع فردی با منافع عمومی در تضاد باشد. گاه رخنه فساد در لایه‌های مختلف نظام اداری و اقتصادی شرایطی را فراهم می‌کند که در آن مسئول یا متولی اجرای قانون در مسیر اجرای قانون به دلایل مختلف مانع‌تراشی کند تا به اهداف مفسدانه و مغرضانه خود دست یابد. این موضوع باید مد نظر قرار گیرد که تعارض منافع تنها مختص چهارچوب سیاسی و اقتصادی ایران نیست، بلکه در تمام کشورهای دنیا وجود دارد و راهکار آن از بین بردن زمینه‌های شکل‌گیری آن و تأکید بر نظارت دستگاه‌ها و نهادهای امنیتی و اطلاعاتی از طریق تدوین قانون تعارض منافع است. پیش‌شرط موفقیت‌آمیز بودن اجرای این قانون منوط به رصد و نظارت و اجرای آن در دستگاه‌ها بدون اغماض و بی‌قیدوشرط است. باید افراد پاک‌دست در جایگاه‌ها و مناصب حساس و کلیدی به کار گرفته شوند، اما حکومت موظف است تا حد امکان با تدوین قوانین، مقررات

باشد. در این راستا، باید از ابتدای فرایند قانون‌گذاری از نظرات کارشناسان و متخصصان این حوزه استفاده شود تا قوانینی باکیفیت و با کمترین ابهام و پیچیدگی برای مخاطبان و مجریان وضع شود (عبدالله‌زاده، ۱۳۹۸).

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

برای فراهم ساختن زمینه‌های رقابت در بازار و ثبات اقتصادی و حصول اطمینان از شفافیت در مبادلات، وجود چهارچوبی از قوانین و مقررات ضروری است. اگر مقررات به‌خوبی هدف‌گذاری و به شیوه مناسبی طراحی و در فرایند اجرا نیز بی‌عیب و نقص پیاده‌سازی شوند، می‌توانند از پس کاستی‌های بازار برآیند، زمینه حضور بخش خصوصی را فراهم کنند، مشوق توسعه فعالیت‌های اقتصادی باشند و به‌طور کلی تأمین‌کننده امنیت اقتصادی باشند درحالی‌که هم‌اکنون یکی از چالش‌های موجود در حوزه مقررات‌گذاری، تدوین و تصویب انبوهی از قوانینی است که بعضاً از کیفیت لازم به لحاظ شکلی و ماهوی برخوردار نیستند که در نهایت اجرا نمی‌شوند یا ناقص اجرا می‌شوند.

اجرا نشدن قانون در بخش‌های مختلف جامعه موجب بروز بی‌عدالتی‌ها و شکل‌گیری رانت‌های گسترده می‌شود که درنهایت، پیامدی جز فساد اقتصادی، هرج و مرج اجتماعی و عدم تخصیص بهینه منابع ندارد. بدیهی است تکثر و تعدد قوانین با فریه شدن نظام حقوقی، زمینه‌ساز فساد و بی‌عدالتی است. تصویب انبوه قوانین و مقررات

کشور با مشکلات عدیده‌ای در مسیر اجرا روبه‌رو بوده که یکی از آن‌ها فقدان همکاری مناسب میان دستگاه‌هاست. بر اساس این قانون، دستگاه‌ها باید اطلاعات خود را با سامانه جامع تجارت به اشتراک بگذارند، ولی در برخی موارد همکاری نکردن دستگاه‌هایی مانند گمرک به دلایلی از جمله فقدان زبان مشترک میان سامانه‌های آن دستگاه و سامانه جامع تجارت، موجب کندی روند پیشرفت پیاده‌سازی سامانه‌ها شده است. بنابراین، یکی از مواردی که در تدوین قانون باید مد نظر قرار گیرد، این است که زمینه همکاری دستگاه‌ها به لحاظ امکانات زیرساختی و قوانین موضوعه داخلی دستگاه فراهم باشد.

۲-۱۲- کیفیت پایین تدوین قوانین

یکی از مشکلات اساسی نظام قانون‌گذاری ایران از زمان تشکیل قوه مقننه در سال ۱۲۸۵ تاکنون، مشکل قانون‌گذاری بوده است. مشکلاتی از قبیل علمی نبودن، فرایند نامطلوب تدوین و تصویب قانون، ناسازگاری قوانین با وضع موجود و دقت کم در پیش‌بینی پیامدهای اجرای قانون، تدوین و تصویب قوانین پراکنده، ناکارآمدی برخی قوانین و مواردی از این دست در مجموع موجب کیفیت پایین تدوین قوانین شده است (آقایی طوق، ۱۳۹۸). در تدوین قوانین و مقررات باید بر کلمه‌به‌کلمه متن قانون دقت لازم شود؛ زیرا ممکن است بار معنایی کلمه به‌اندازه‌ای متفاوت برداشت شود که هدف قانون‌گذار از تدوین قانون به انحراف کشیده شود. بنابراین، باید کارآمدی و اثربخشی لازم را داشته

در بازار، مشوق نوآوری، موافق با اصول رقابت، تجارت و تسهیل سرمایه‌گذاری در سطوح ملی و بین‌المللی هستند و بنابراین، فضای کسب‌وکار را به سمت اطمینان‌بخشی نسبت به امکان سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد سوق می‌دهند. از سوی دیگر، تمرکز بر ارتقای کیفیت نهادهای تنظیم‌گر به جای توجه صرف به حذف یا کاهش مقررات، امنیت حقوق مالکیت را که یکی از شاخصه‌های اصلی ظهور و بروز امنیت اقتصادی است، تضمین می‌کند تا اطمینان بخش خصوصی برای مشارکت در اقتصاد جلب شود. چنانچه تعرض به حقوق مالکیت پدیده‌ای رایج در اقتصاد باشد، بخش خصوصی یا وارد میدان نمی‌شود یا در صورت ورود، اقتصاد با انحصار خصوصی مواجه می‌شود که در آن، بخش خصوصی با اعمال رفتارهای ضد رقابتی درصدد افزایش سود خود است.

بسیاری از قوانین و مقررات کشور مثل قوانین تجارت و بانکداری مربوط به ۵۰ سال گذشته است و با شرایط روز دنیا فاصله بسیاری دارد. این رویه جاری همه کشورهاست که قوانین خود را به‌روزرسانی می‌کنند، اما در کشور ما به‌صورت حرفه‌ای به این مقوله توجه نشده است. از این رو فقدان به‌روزرسانی و تنقیح قوانین، زمینه‌ساز لازم‌الاجرا نشدن آن‌ها می‌شود.

برای تأمین امنیت اقتصادی کافی نیست، بلکه باید بستر و زمینه اجرای عادلانه و بی‌طرفانه این قوانین نیز ایجاد شود تا بتوان به نتیجه مطلوب دست یافت. به‌عبارت‌دیگر، وجود قوانین برای هدفی خاص مانند حمایت از اقتصاد صرفاً بخشی از مسیر تحقق حاکمیت قانون است.

وقتی قوانین با ابهام و قابلیت تفسیرهای متعدد تدوین می‌شوند، این احتمال وجود دارد که به‌صورت گزینشی، مطابق با منافع سیاسی و اقتصادی شخصی و گروهی اجرا شوند. در واقع، در چنین حالتی، اجرای قوانین در بستر ساختار انگیزش سیاسی و اقتصادی معنا می‌یابد و این منافع سیاسی و اقتصادی است که تعیین می‌کند کدام قانون اجرا شود و کدام قانون اجرا نشود. در نتیجه، می‌توان عنوان کرد که منافع محدود و کوتاه‌نگرانه برخی تصمیم‌گیران، اجازه دیده شدن و حل بسیاری از چالش‌های اساسی کشور را نمی‌دهد.

ایجاد زیر ساخت‌های مبتنی بر قوانین کارآمد و تقویت نقش فعال و پویای دولت در ایجاد مقررات خوب منجر به بنا نهادن چهارچوبی می‌شود که مشوق سرمایه‌گذاری و بهبوددهنده توان رقابت‌پذیری اقتصاد در بازارهای جهانی است. بانک جهانی در این زمینه از اصطلاح مقررات‌گذاری مؤثر استفاده می‌کند که ویژگی‌های آن را ساده‌سازی و اصلاح مقررات در بازارهای رقابتی، تمرکز بر ارتقا و بهبود حقوق مالکیت، گسترش به‌کارگیری فناوری‌های نوین و... می‌داند. نهادهای قانونی با چنین ویژگی‌هایی، حداقل‌کننده هزینه‌ها و اختلالات

اساسی در سال‌های پایانی دهه ۱۳۶۰) با دستور مقام معظم رهبری یک شورای عالی فراقوه‌ای موقت متشکل از همه نهادهای حقوقی، تقنینی، قضایی، اجرایی، اقتصادی، اجتماعی، نخبگان، صاحب‌نظران و نمایندگان سه قوه و برخی نهادهای متولی از جمله مجمع تشخیص مصلحت نظام، با شیوه علمی و استفاده از تجربیات سال‌های اخیر در حوزه آسیب‌شناسی قوانین و مقررات موجود کشور ظرف مدت زمان مشخص نسبت به بررسی قوانین موجود و احصای ضعف‌ها و نقایص و اصلاحات لازم در قوانین و مقررات از جمله حوزه‌های تجارت، صنعت، پولی، بانکی، زمین و دیگر موارد مرتبط و شناسایی قوانین زاید و دست‌وپاگیر و حذف آن‌ها اقدام کند و در نهایت، نتایج حاصل را با اذن مقام معظم رهبری، مستقیم به مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان برای تصویب و ابلاغ فوری ارائه کند. تأکید می‌شود عزم قوای سه‌گانه در تشکیل شورای مزبور باید جزم انجام دادن کار در بهترین روش و سریع‌ترین زمان ممکن باشد تا سرمایه‌های اجتماعی بیش‌ازپیش هدر نرود. بدیهی است پس از تصویب قوانین و تصمیم‌گیری این شورای عالی، ضمن الزام‌آور بودن، باید همه قوانین و مقررات قبلی منسوخ اعلام شود و نظام تقنینی کشور در مسیر نوینی قرار گیرد.

- استفاده از ظرفیت قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور (مصوب ۱۳۸۹):

قوانین و مقررات در صورت تدوین و اجرای مناسب، نقش مهم و کلیدی در ایجاد و پایداری امنیت اقتصادی دارند. از سوی دیگر، تدوین قوانین و مقررات ضعیف یا اجرای ناقص و ضعیف قوانین و مقررات تخریب‌کننده اصلی امنیت اقتصادی و پایداری آن در جامعه است.

جمع‌بندی و راهکارهای پیشنهادی

ایران در زمینه تقنینی و نظارتی با مشکل تکثر و تعدد قوانین و اجرایی نشدن قوانین و مقررات فعلی روبه‌روست. در راستای رفع این چالش مهم باید یکی از راهکارهای پیشنهادی زیر در دستور کار حاکمیت قرار گیرد.

- تنقیح قوانین از طریق راهبردهای به‌روزرسانی قوانین مادر، تدوین قوانین جدید مورد نیاز و حذف قوانین و مقررات زاید و دست‌وپاگیر توسط شورای عالی فراقوه‌ای موقت: در وهله نخست و در ابتدای مسیر این جراحی بزرگ، باید کاهش حجم و تورم قوانین و ساده و شفاف کردن آن‌ها در فرایند سالم‌سازی مد نظر قرار گیرد. با پرداختن به جزئیات، امکان ارائه پیشنهادها و تخصصی در این حوزه ممکن نیست، اما در شرایط کلی پیشنهاد مشخص این است که در راستای مبارزه اصلی، ساختاری و هدفمند با اجرا نشدن قوانین به‌خصوص در شرایط کنونی کشور، در حرکتی انقلابی، ارزشمند و گسترده و یک بار برای همیشه (مشابه دستور حضرت امام خمینی^(ره) در بازبینی قانون

هیئت‌رئیس مجلس برای اطلاع و اقدام قانونی و تهیه شناسنامه برای همه قوانین و مقررات کشور. از این رو در صورت اجرا شدن این قانون توسط متولی آن (شورای عالی تنقیح قوانین)، بخش زیادی از چالش‌های نظام حقوقی کشور مرتفع می‌شود.

- تغییر در رویکرد قانون‌گذاری و تقویت جنبه تدوینی آن، هم در مرحله پیش از تصویب و هم در مرحله پس از تصویب قوانین و مقررات: در راستای ارتقای کیفیت قوانین از طریق پیش‌بینی الزامات قانونی برای نهادهای مرتبط با موضوع قانون‌گذاری، رویکردهایی از جمله فراهم آوردن بسترهای لازم برای کارشناسی‌های تفصیلی توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و دیگر مراجع کارشناسی و پیش‌بینی تمهیداتی برای توجه به نظرات کارشناسی در فرایند قانون‌گذاری، بهره‌مندی از ایده‌ها، پیشنهادها و ظرفیت‌های کارشناسان و پژوهشگران در فرایند قانون‌گذاری و قانون‌نویسی، توجه و اهتمام مجلس به نظارت بر حسن اجرای قوانین در حین پرداختن به تکلیف قانون‌گذاری در راستای حفظ تعادل و تناسب در این دو حوزه به طوری که اتخاذ این رویه به کاهش سرعت قانون‌گذاری منجر شود، عنایت به ظرفیت‌های بوروکراسی در خط‌مشی‌گذاری و تقنین در راستای اجرای قانون و دوری از سیاست‌زدگی در قانون‌گذاری و پرهیز از تصویب قوانین نمادین ارائه شده است (مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸).

به موجب قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور (مصوب ۱۳۸۹)، تدوین و تنقیح قوانین کشور به عهده معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی است. بر اساس این قانون، شورای عالی تنقیح قوانین مرکب از رئیس مجلس شورای اسلامی به عنوان رئیس، معاون حقوقی رئیس‌جمهوری، یکی از معاونان رئیس قوه قضائیه و معاونان قوانین و نظارت مجلس است. وفق بند ۱ ماده ۳ این قانون، تنقیح همه قوانین کشور و اعلام قوانین معتبر و حاکم از راه‌های زیر صورت می‌گیرد.

- جمع‌آوری، تفکیک و طبقه‌بندی موضوعی قوانین کشور و تهیه و تنظیم فهرست‌های موضوعی، تاریخی و سایر موارد، تشخیص تعارضات موجود در مقررات و اعلام آن به مرجع تصویب‌کننده برای اقدام قانونی.
- تشخیص مقرراتی که موضوع آن‌ها منتفی شده است و اعلام آن‌ها به مرجع تصویب‌کننده برای اقدام قانونی.
- تهیه پیشنهاد برای نسخ قوانینی که موضوع آن‌ها منتفی یا نسخ ضمنی شده است و ارائه آن به هیئت‌رئیس مجلس برای طی مراحل قانونی.
- شناسایی موارد نسخ صریح شخصی و اعمال آن‌ها در مجموعه‌های تنقیح‌شده و ارسال به روزنامه رسمی برای انتشار.
- اعلام قوانین و مقررات مغایر با سیاست‌های کلی نظام که مقام معظم رهبری ابلاغ کرده‌اند یا می‌کنند به مجمع تشخیص مصلحت نظام و

مقررات در نظام حقوقی ایران با تأکید بر تفاهم‌نامه همکاری قوای سه‌گانه در زمینه تنقیح قوانین و مقررات کشور مورخ ۱۳۹۸/۴/۱۱.

- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰). اظهارنظر کارشناسی پیرامون طرح مدیریت تعارض منافع.

- مرکز مالمیری، احمد و مهدی مهدی‌زاده (۱۳۹۴). «قانون‌گذاری پراکنده در نظام تقنینی ایران»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی. شماره ۴۷، صص ۱۸۴-۱۵۷.

- بررسی دلایل اجرا نشدن قوانین و مقررات مرتبط با حوزه‌های حساس و دارای اهمیت کشور: پیشنهاد می‌شود گزارش حاضر به‌عنوان گزارش کلی مبنای گزارش‌های بعدی درباره دلایل اجرا نشدن قانون و مقررات در حوزه‌های مختلف و بنا به اهمیت حوزه‌ها برای مثال، در حوزه تجارت خارجی، قاچاق کالا و ارز، بهداشت و سلامت، صنعت و خدمات و سایر حوزه‌ها به ترتیب اولویت قرار گیرد.

منابع

وقتی قوانین با ابهام و قابلیت تفسیرهای متعدد تدوین می‌شوند، این احتمال وجود دارد که به‌صورت گزینشی، مطابق با منافع سیاسی و اقتصادی شخصی و گروهی اجرا شوند.

- آقایی طوق، مسلم (۱۳۹۸). «تدوین شکلی حلقه مفقوده نظام تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور»، مجله حقوقی دادگستری. دوره ۸۳، شماره ۱۰۶.
- ابریشمی راد، محمدمین و نادر اسدی اوجاق. نادر (۱۴۰۱). «مهم‌ترین علل قابل اجرا نبودن قوانین در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه دانش حقوق عمومی. سال یازدهم، شماره ۳۵، صص ۱۴۹-۱۱۹.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۷). مقدمه عمومی علم حقوق. تهران: گنج دانش، چاپ یازدهم.
- عبدالله‌زاده شهربابکی، آزاده (۱۳۹۸). «مبانی نظری بحث پیرامون مسئله کیفیت قانون: چپستی و چرایی؟»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی. شماره ۶۳، صص ۲۹۵-۳۱۵.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۸). بررسی رویکردی تنقیح قوانین و